

протоієрей
Юрїї МИЦИК,
І. Ю. ТАРАСЕНКО

З ГРАМОТ КИЇВСЬКОГО МИТРОПОЛИТА (АРХІЄПИСКОПА) ВАРЛААМА ВАНАТОВИЧА

У статті розглядається маловивчений аспект історії Української Православної Церкви XVIII ст., пов'язаний з правлінням митрополита Варлаама Ванатовича, наводяться тексти його грамот, виявлених в архівосховищах. Ці документи засвідчують посилення колоніальної політики Росії щодо УПЦ, водночас заперечують доноси, що нібито він виступав проти цариці Анни Іоанівни.

Ключові слова: *Православна Церква, митрополит, синод.*

archpriest
Yuriy MYTSYK,
I. Y. TARASENKO

FROM CHARTERS OF KYIV
METROPOLITAN (ARCHBISHOP)
BARLAAM VANATOVYCH

The article has to do with the poorly known aspect of the history of the Ukrainian Orthodox Church of the eighteenth century associated with the reign of Metropolitan Barlaam Vanatovych. The article cites the wording of his charters found in the archives. These documents prove the colonial policy of Russia towards Ukrainian Orthodox Church.

Варлаам Ванатович (рік народження невідомий – 1752), київський митрополит (архієпископ) у 1722–1730 рр., є драматичною, навіть трагічною постаттю в історії Української Православної Церкви. Початок його духовної кар'єри був багатообіцяючим: після навчання у Києво-Могилянській та Московській слов'яно-греко-латинській академіях, висвячення в диякони і священники, прийняття чернечого постригу він був призначений на Балтиці флотським ієромонахом, наступного року став архімандритом Тихвінського Успенського монастиря, а вже 1722 р. був рукопокладений в київські архієпископи. Це був нелегкий час для УПЦ, як і для всієї України, внаслідок посилення колоніальної політики Російської імперії. Зокрема було вперше ліквідовано інститут гетьманства, йшов наступ на і без того обмежену автономію України і УПЦ, було значно обмежено права останньої, навіть позбавлено митрополита цього титулу; Київську митрополію було урізано територіально... Ванатович робив спроби повернути деякі права митрополії, зокрема митрополичий титул, однак безуспішно. Врешті внаслідок конфлікту із синодом в особі Феофана

Прокоповича та київською міською владою – війтом Дмитром Полоцьким (донос останнього було написано 19 червня за старим стилем, а 19 вересня 1730 р. архієпископ прибув до Москви). Тут його було звинувачено в опозиції до нової імператриці Анни Іоаннівни і засуджено з позбавленням архієрейського сану і священства, та заслано в Кирило-Білозерський монастир, де він був з 1733 р. під особливо суворим наглядом. Лише 1740 р. у зв'язку зі смертю імператриці Анни Іоаннівни його помилували, і він переїхав у Тихвін в Успенський монастир, де прийняв схиму і згодом помер. Листи-грамоти Ванатовича свідчать про брехливість обвинувачень щодо нього, адже кілька його грамот присвячено саме утвердженню Анни Іоаннівни на престолі, відданню вірним УПЦ присяги їй, вилученню указів опального князя Меншикова, засудження іншого князя, що потрапив в опалу (Долгорукого) та ін.

Key words: *Orthodox Church, Metropolitan, Synod.*

Дослідження, присвячені Ванатовичу, можна поррахувати на пальцях однієї руки, не кажучи про документи, які вийшли з-під його пера. З більш-менш повних і доступних біографічних нарисів вкажемо на довідку у фундаментальному виданні енциклопедичного характеру [1]. У цій статті ставиться за мету введення до наукового обігу архівної документації Варлаама Ванатовича.

Отже, в зібраннях Інституту рукописів (далі – ІР) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУ) нами було виявлено невеликий (20 аркушів) рукопис форматом «в четвірку» першої половини XVIII ст. [2], в котрому містилася як документація Ванатовича, так і царські укази з церковних питань, укази синоду. Збірник списаний переважно однією рукою дрібним каліграфічним почерком, хоча в деяких місцях він читається дуже важко, а інколи зовсім нерозбірливо. Два останніх аркуші написані іншою рукою, неохайним і малорозбірливим почерком. До того ж імператорські укази й грамоти Ванатовича тут особливо поплутані і тому бракує закінчення двох із них (ще одна грамота навпаки містить лише другу її половину). Всього у збірнику налічується 12 документів архієпископа і 22 імператорських та синодальних укази. Кидається у вічі одна обставина. Якщо листування попередників Ванатовича – київських митрополитів XVII – початку XVIII ст. було досить різноманітним (тут і офіційні грамоти, і приватні листи, в них розглядаються як церковні питання, судові конфлікти, так і події суспільно-політичного і культурного життя тощо), то цього не бачимо в листах Ванатовича, принаймні у збереженій їхній частині.

Зазвичай імператриця та синод, інколи сенат, видавали свої укази, а архієпископ Варлаам – відповідно свої, доводячи волю Петербурга чи Москви до своїх парафіян. Це зайвий раз свідчить про майже повну залежність київського митрополита (архієпископа) від своїх російських зверхників, і про якусь самостійність у прийнятті рішень говорити не доводиться, оскільки йому відводилася роль слухняного виконавця чужої волі (вищої світської і духовної влади імперії). З'являються і нові нотки: у разі невиконання або затримки з виконанням указів Ванатович погрожує часом не лише звичними церковними покараннями, включно з анафемою, але й грошовими штрафами. Наведений у додатках лист ігумена Петропавлівського монастиря під Глуховим до Ванатовича може посередньо свідчити про існування таких його листів, де не було б жорсткого слідування імператорським указам.

Тут наводимо те офіційне листування Ванатовича, яке вдалося виявити в архівосховищах. Вони мають важливе значення як історичне джерело, адже тут представлені офіційні документи, за якими жила УПЦ протягом 20-х рр. XVIII ст. та й подальшого часу – в першій половині XVIII ст. Вони зокрема свідчать зайвий раз про значне територіальне обмеження Київської митрополії, яка ще у XVIII ст. охоплювала землі від Балтійського до Чорного морів. У часи Ванатовича митрополія охоплювала землі тільки на лівому березі Дніпра (не рахуючи Києва), та й то не всі (вони охоплювали лише частину території сучасних Київської, Чернігівської та Полтавської областей). Досить вказати на адресатів його послань – протопопам «ичанському, прилуцкому, пиратинському, лубенському, лохвицкому и роменському» – і ясно стає картина поширення влади київського митрополита: Київська митрополія перетворилася у звичайну єпархію з відносно невеликою територією. Не тільки у цьому полягає значення документів Ванатовича. Зокрема зараз в Інституті української археографії та джерелознавства НАН України готується «Український Православний Дипломатарій XV–XVIII ст.» – зібрання документації київських митрополитів, а також єпископів УПЦ, де знайдуть належне місце документи Варлаама Ванатовича.

Варто прокоментувати лист Ванатовича від 22(11).03.1730 р., де він анафемствує двоєжонця ніжинського полкового хорунжого (у 1714–1734 рр.) Івана Величковського та значного товариша Івана Дудченка, який вчетверте (!) вінчався. Перший випадок досить детально розглянув свого часу О. М. Лазарев-

ський [3]. Отже, дружина Величковського (в дівоцтві – Заруцька) була п'яницею, розпусницею, ганьбила чоловіка, який десять років безуспішно пробував розвестися з нею. Врешті цією справою довелось зайнятися Ванатовичу, і він дав Величковському відповідь, яку той зрозумів як згоду на розлучення. В консисторії відбувся суд, і Заруцька навіть була поміщена в монастир для виправлення, а Величковський пошлюбив Новицьку. Але Ванатович звернувся до синоду (навіть у таких питаннях треба було просити інструкцій в Петербурзі чи Москві!), і звідти прийшла негативна відповідь. Тоді Ванатовичу довелось анафемствувати ніжинського хорунжого, але останнього врятувало те, що архієпископа невдовзі заарештували, і, видно, ця справа закінчилася для Величковського добре. Щодо Дудченка, то, на жаль, не вдалося встановити фінал його справи.

Правила видання документів XVIII ст. здійснюються за дещо уточненими правилами Я. Дзири, про які нами вже не раз писалося у ряді попередніх статей у «Трудах КДА», і тому не будемо повторюватися. Відзначимо також, що в археографічній легенді не будемо вказувати, що всі ці грамоти дійшли до нас у тогочасних копіях. Нерозбірливі слова позначені нами у тексті таким чином: (...)*.

1. Києво-Могилянська Академія в іменах. XVII–XVIII ст. Енциклопедичне видання. – К., 2001. – С. 99–100. Нарис біографії Ванатовича подано в книзі, написаній нами у співавторстві з митрополитом Димитрієм (Рудюком), «Київські митрополити XVII–XVIII ст.», яка перебуває нині в друці.

2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУ). – Інститут рукописів (далі – ІР). – Ф. XIV. – № 5201.

3. Лазаревский А. М. Описание Старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. – К., 1893. – Т. 2 (Нежинский полк). – С. 22–23.

* * *

№ 1

1723, після липня 17(6). – Київ. – Грамота кийівського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстиею православний архієпскп киевский, галицкый и Малия России.

Всім обще, кому о том будет відати належало духовним и мирскаго чина начальникам и подначалним людем, а имянно честним отцем протопопом ичанскому, прилуцкому, пиратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому и в тіх протопопиях обрїтающихся мнстрех мужеских и дівичих мнстрам отцам игуменам и игуменьям при блгословенїї ншим архиерейском извїстно творим, иж сего настоящаго 1723 года июля 2 получили мїрност нша

премощнійший его императорскаго величества из стійшаго правителствующаго синода указ да при нем 450 печатних книжиц о исповіди как дховним отцам надлежит кающихся исповідовати и тот би его императорскаго величества премощнійший указ и печатные книжици мірности ншой розислат по всей епархії и дховенству для промудгованя и управления в том ділі и я смиренный бгмолец его величества императора и самодержца всероссийскаго тот премощнійший получа указ и печатные книжици розіславши по всей епархії Киевской вам, отцам игуменам, намісником и всему сщеническому причту катедри ншое подсутствующему (?), пастирско приказуем по тому его императорскаго величества указу и по ново изданим о исповіди во всем непременно исправлялись и как указ повелівает відати подтяжки и неопустним за ослушание штрафом, а за ті книжици за всякую должны отци игумени и дівичих мнстирей игуменії и отци протопопи зараз по полученії книжиц, не умедляючи более дня, присилали по пят а (...) * по две денги в катедру пишно пишно повеліваем, пастирско иміти хоцем даби за ті книжици собравши вскорі по указу монаршом зо всіх монастырей и протопопий денги, без умедления били одослани от нас во совершенстви в стійший правителствующий синод тол (?) ви, отци протопопи, замени книжици надвз от сщеников не витягали звишей дачи под лишением сана декляруем и в которой протопопії подлут репортиції ншей, нижей изображенной, каким не достанет книжиц, то тие сщеники должны, переписав что всяк в себе иміл, и невіденим би не отговаривался, когда в том вскор от нас во всіх посланних к вам указіх, печатных тетрадех и книжицах будет чинена ревизия и слідование в исполнение их к вам, отцам игуменам и протопопам, намісником и всім презвитером коменди ншой архиерейской о прием тих книжиц и присилки за них по вище означенной цені денег в катедру ншу в немедленном зіло времени и в исполненіи виш повіннаго, чинит тцателно по его императорскаго величества указу непременно, пастирско повеліваем.

Дан в катедри ншей архиеппской Киевской 1723 году.

Виш менований архиепскп киевский рукою власною.

Репортиця кому в какую протопию посилається книжиц:

в Ичанскую 15 в Лубенскую 20

в Прилуцкую 20 в мнстирі 30

в монастыр Густин[ский] 30 в Пиратинскую 20

в мнстир лаврский 30 в Роменскую 20

в Лохвицкую 20».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 1–1 зв. – Копія)

№ 2

1727, листопада 5 (жовтня 25). – Київ. – Грамота кийівського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстию православный архиепскп киевский и галицкий и Маляя Росии.

Всім обще дховнаго и мирскаго чина началствующим и подначалним людем, благопослушним смиренния нашего по Дху Стом сином, найпаче же превелебним отцем игуменам, строителям, намісником, протопопом, а именно вишняго и нижняго града киевского обоім, трипольскому наміснику, моровскому и всім градцким и посілским презвитером и по девичим монастырам игумениям и намісницам відомо творим, иж сего настоящаго 1727 года в октоврии 19 дня получили ми из из сшаго правительствующаго синода и императорского величества, приносние *(очевидно описка, слід читати «премощные».* – Ю. М., І. Т.) рукописние два указы, з котрих указов копії списав з котрих указов копії списат для того промульгования, паче же якнайскорійшаго к вам, дховному причту исполнения посилаются:

1. Чтоб сщенические печатние во обявление про услышание (?) на исповеди злаго и нераскаяннаго намирения на гсдря, гсдрство, которые печатанни московской типографіи 722 года, отвсюду отобрав, прислат в Санктпетербурх в самый крайній скорости.

2. О книжицах служби стму благоліпному кнзю Александру Невскому, чтоб оние во всех епархиях в едно собрат и совершат, в в катедрах до указу и как ви, отцове игумены, строители содержат котрих до указу и как ви, отцови игумени, к тому також де и отци протопопи, намісники и все духовенство сих премощнійши[x] указов копии при нашем архиерейском писаніи получите и ви б, всяк управитель и протопоп, зараз копії з оних списавши якнайтщаливбивше о исполнение тих указов иміли б старание под штрафом управителям нерадивим не токмо в чину управительства его, но и в сану сщенства отдаления, варуется. А ті от нас посилаемие копії, всяк би начальник як найскорий надлежащие по тракту вислал міста по обикновению без жадного и малово умедления непременно, чтоб як мощно в скором часі всі дховние чини о том відати могли того тщательно исправляючи книжники вси служб стому благоліпному кнзю Александру Невскому прежде посполитих по указу розислание всяк в протопопії своїй протопопим, до единого собравши, а от священническия печатним при сем би (?) в 1727 году послания також де вси в едино от всіх сщеников

где сут пособиравше, присилали б якнайскорій чрез нарочних розних своїх ездаков с кожного монастира и протопопії в катедру нашу архиерейскую. А термин присилки всім ближшим Киеву – за неделю, а далшим – за дві, а найдалій к запустам Филипповим под штрафом на протопопию неотпустним за проступку по 20 рублей, кромі катедрального наказанія пастирско декляруем.

Дан в катедре нашей Сто-Софійской Киевской 1727 году октября 25 дня.

Више менований архиепископ киевский».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 19 зв. – 20.

Внизу документа намальоване коло, в середині якого написано «місто печ[ати] архиеп[iscopii] киевской»)

№ 3

1727, листопада 5 (жовтня 25). – Київ. –

Грамота Ванатовича

«Варлаам Ванатович Бжиею млстію православный архиепсп киевский и галицкий, Малия Росии.

Всім обще дховнаго и мирскаго чина началствующим и подначалним людем блгопослушним смирения нашего по Дху Стом [и] Сном, найпаче ж превелебним отцем игуменом, строїтелем, намістником, протопопом, именно вишняго и нижняго града киевским обоім, триполскому намістнику, мороме[ц]кому и всім градским и по селским презвитером, иж сего 1727 года октоврия 17 дня получили ми из стійшаго правителствующаго синода его императорскаго величества премошние два указы:

О указі и писмах, которіе от кнзя Меншикова или от кого иного партикулярно писанны или отправленны будут, даби не слушат и по оним отнюд не исполнят, о чом и печатние [...].

(НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 21)

№ 4

1727 (?). – Київ. – Грамота

київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, млстію Бжиею православный архиепискп киевский и галицкий и Малия Россіи.

Вам, пречестним отцам протопопам ичанскому, прилуцкому, піратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому; намістником [...].»

(НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 3 зв.)

№ 5

**1729, серпня 28(17). – Київ. – Грамота
київського архієпископа Варлаама Ванатовича.**

[«Варлаам Ванатович, Бжиєю млстию православний архієписк киевский, галицкий и Малия России.

Всім обще, кому о том будет відати належало духовним и мирскаго чина начальникам и подначалним людем, а имянно честним отцем протопопом ичанскому, прилуцкому, пиратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому] *(початок грамоти Ванатовича вставлено нами орієнтовно, оскільки саме так починаються більшість його збережених грамот. – Ю. М., І. Т.)* и в тіх протопопиях обрїтающихся мнстрех мужеских и дівичих мнстрам отцам игуменам и игуменьям при блгословенїи ншим архиерейском извїстно творим, иж сего настоящаго 1723 года июля 2 получили мїрност нша пре-мощнїйший его императорскаго величества из стїйшаго правителствующаго синода присланни к нам о розних ділах указы, с которих копии для всенародного везде о промулгованя к вам посылаются: 1. дховних персон под суди свїцкой команди не отдавать и свїцким командиром дховнаго чина людей никаким ділам не токмо пожалованним, но и под-тверженним (?) без відома архиерейскаго, кгда (?) дховних управителей отнюд не брат;

2. В той комерция для пользи казенной купечества било свободно чинено;

3. О панамару судова мнстира мняху (?) (...) * вашому ся (?) винним во отбрании свтїх образов, накладов, вїнцов и как вы, отци протопопи, намісники, також ви, отци игумени и строители всїх мнстирей начальницї и ви его влчства пре-мощнїйших указов копии при нашом архиерейском писании получите, и ви б, вся управители, зараз оние по церквам своим при всенародно промулговавши и списки себї списавши, отсилали б во означенние мїста без умедления, чтоб дховнїя члени подленно о том відали и непременно по оному дій-ствовали и о получении тих указов в катедру неукоснительно репортовали, пастирско декляруем.

Дан в катедре нашей свто-Софїйской Киевской 1729 году августа 17 дня.

Виш именованный архієпископ киевский рукою власною».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 2)

№ 6

**1730, лютого 28(17). – Київ. – Грамота
київського архієпископа Варлаама Ванатовича**

«Варлаам Ванатович, млстию Бжиею православний архієпископ киевский, галицкий и Малия России.

Вам, всечестным отцам протопопам ичанскому, прилуцкому, піратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому, також честним отцем намісником и всім презвитором відомства нашого, в той стороні обрїтающимся, при Бжиим и нашем архиерейском блгословении извїстно творим, иж его влчства императора и самодержца всероссийскаго и свтїйшаго правителствующаго синода прошлого генвара 14 дня отпущенни сего ж февраля 25 1730 году получили ми в катедру нашу присланный указ, в котором велїнно неприходящих на исповїдь, Свтих Таин не причащающихся извїщавлят, наставят духовним разсужденим по правилам свтих разсуждая, собщая (?) коему ж до во своей епархии о такихих неисповїдающихся, непричащающихся всякаго чина людеї имене от попов скритники (?) відомства обявить для правежа с них по указу штрафних денег свїтским камендиром без всякаго удержания и как вы, отци протопопи и намісники и презвитерї сей премоцнїший его императорского влчства указ получите, зараз по своим црквам распубликовать, чтобы всякаго чина людеї відали и невідїнием не отговаривалися б, да всяк бы презвитер своего правления на испо[ві]ді ко обїщанию Таин Бжственних приводил, токмо тїх не приводил би, которїї отвержени, отлучени по правилам свтих за свое рішение не хотящих исповїдоватися и причащатися, так Бжственных увїщеват и наставлят, а по ущании и настановлении не приходящих на исповїдь, Свтих Таин не причащающихся, записоват, не утаиват, каким и лихоимания ради не подлежат, гнїва Бжия ради и неблгословения нашего на сини ослушания и тако за руками своими своими к нам записки в кафедру сего ж поста немедленно пред наступующие пости непременно по указу всякаго году неисповїдовавшихся и непричащающихся, именно кто такой будет противник, прописат в записках своих, которїе отци протопопи, свщеников своих відомства собравши, в катедру нашу прислать без отлагаеелства, пастирско повелїваем.

Дан с катедри нашей свто-Софїйской Киевской архієпископї 1730 году февраля 17 дня.

Вишше именованный архієпископ киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 12–12 зв.)

№ 7

**1730, після 10 березня. – Київ. – Грамота
київського архієпископа Варлаама Ванатовича**

«Варлаам Ванатович, Бжиею мстию православний архієпискп киевский, галицкий и Малия Россіі.

Вам, честним отцам протопопом ичанскому, прилуцкому, піратинскому, лубенскому, лохвицкому, и роменскому, намісником, презвитером, всечестним отцам игуменам и строителям монастырей мужских и дівичих в той стороні обрїтающимся при Бжи(м) и нашем архиерейском блгословеніі извісно творим, иж сего 173(!) году марта 10 дня получили ми в катедрі нашой ея императорскаго влчства самодержици всероссийской и свтїйшаго правителствующаго синода два указы, в котрых повелїають на манїфести о кончині блженнїя и вїчнодостойнїя памяти императорскаго влчства и о избранїї на престол росийский ея влчства гсдринї црвнї Анні Ивановнї в верховном тайном совїті при сенатї учиненни, ростпублицоват и во всех (?) как градских уезних црквах, так и в монастирах при повседневних свщеннослужениях его влчства блженнїя и вїчнодостойнїя памяти блгочествїйшаго гсдря нашего Петра Второго, императора и самодержца всероссийского, поминат о полученїї в каждом мїсте указу в цілом году и вперед обикновенно поминовение творит по церковному чиноположенїю и о многолїтном ея влчства блгочествїйшия самодержавнїйшия влкія гсдрнї императрици Анні Ивановнї здравїи и о вся влчства фамилї(ї) Гсда Бга молити и в церквам возносити; титули писат так как блженнїя и вїчнодостойнїя памяти императрици Екатеринї Алексїевнї било. И как ви, отци всечестнии игумени, також честнии отци протопопи и презвитери в спсении нашем обрїтающїеся сїи указы и манїфести при нашем архиерейском блгословенїї получите, и ви б всяк себї ископїевав обикновения во означеннїя мїста отсилали и по силї тїх монаршїих указов непремїнно без всякаго упущения дїйствително иправлялися, о полученїї и о исполненїї в катедру неукоснително респонсовати б, пастирско повелїаєм.

Дан в катедрі нашой свто-Софїйской киевской 1723(!) года марта __ дня.

Виш менованїи архієпискп киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 14зв. – 15 зв.)

№ 8

**1730, березня 11(лютого 27). – Київ. – Грамота
київського архієпископа Варлаама Ванатовича**

«Варлаам Ванатович, Бжиею мстию православ[ний] архієпискп киевский и галицкий и Малия России.

Всім вобщем, так духовного, як и мирского чина людем началствующим и подначальным благопослушным восточной церкви святой, сию католическую віру ціло и непорочно соблюдающим, заповѣди Господя, предания апостол свѣтих и правило бглюбивих отц седми Селенских собор утверждени нелиниво хранящи, Бжия и нашего архиерейского бгсловения желающе, извѣстно творим, иже прошедшаго 729 года априля 19 дня получил смиренный его императорского влчства указ из свѣйшаго правительствующаго синода о Ивану Величковскому, хорунжому нѣжинскому, и того ж году 2 о Ивану Василиевичу Дудченку, полку Нѣжинского значковому товаришу, прислание указы, которіе распубликование для лучшаго извѣстія общенароднаго ради побуждения прелюбодѣев ко показанію законное явно грѣшніе могла сердцем сокрушитис явственное прійти жаліние: имен[но] Иван Величковский самовластно волею своею отринувши свою первую жену Зарудцкову, другую к прелюбодѣйному своему житію прінял Новицкову; Иван Дудченко четвертым браком сопряжен самоволно, которій брак до конца отвержен книга кореніем (?) свидѣтельствуєт, на что як она (!), так и жена их, от входа црковнаго и протчих церковных обрядов по правилам свѣтих отц зоста улеченни, понеже оне грѣшники црковное служение ни во что же пренебрегая до тих прелюбодѣйств в нераскаянни и упрямѣстві и злобі и явно грѣшит безбоязненно и безстыдно валяются и потому мощно вѣдат, что церкви свѣти ругатели и насмѣятелі Таинств Свѣтих не опасуются гнѣва ради Бжия на сини противления грядущаго, знать не чают комуждо воздати по ділом члвческим, не боятся неумирнаго Страшнаго Суда и муки вѣчной, без опасанія прелюбодѣйной им явно грѣшно брідут, брідут влекущей во пагубу пекелную, то им пастир, подражая правилом свѣтих и оне облобизающе, приемлет и держит, свѣтих апостол и седми Селенских соборов, к сим же и повѣмитних (?) и еще же свѣтих отц наших от Единаго Свтаго Дха озаренна бувше, повелѣша еще на ползу, иже проклятію предаша и ми проклинаем, их же изверженію ими извергает; подобает правила свѣтїе во всем исполнити, исполняя наша мирность тїа его императорского влчства премоцнѣйшіе указы дѣйствителнїа из свѣйшаго правительствующаго синода повелѣнію повинуюся, вишпереченим таких ругателей Церкви святой восточной и ея Свѣтих Таин пренебрегателями, противников правил свѣтих отц, посмѣятелей духовнаго наказанія испокоривших (?) злобных синов чуждих, властію нам от Бга данною, Отца и Сна и Свтаго Дха совершаем проклятія, анафема предаем, яко геретиков и непокорников от православнаго всего сочиненія и стада от

Цркви Бжия отсікая, дондеже вразумятся и возвратятся во правду покаянием, а пребудут во упрамъстві своем, до скончания своего да будут и по смерти отлученни и часть их дши с нуждою к предателем, распеншим Ха жидов со Арием и протчиими проклятыми геретиками желіза, камене, дерева да раздрушатся и они да будут нераздрушенни и нерастлінни яко тимъпан во віки віков. Аминь. Да согласующим им спомогающій упрамъством, злобою и непокорением и закривающии таковое их, да приймут наказание и да грядет на них гнів Бжий, апостол, бо свти повіщевае становить, ниже ясти и правила апстол свтых в главі первой и 2 кнзі кормъчий глаголют со отлучением молятся да будет отлучен и со изверженным молятся да будет извержен. Сие наше пастирское писание ископиевав, во означенние міста по обикновению отсылать во всей епархии нашей Киевской по мнстирам, по градским мнстрам и по сілским црквам в воскресния и праздничя дни для общенароднаго извѣстия прочитовати и вам, всечестным отцам игуменам, строителям и честным отцам протопопам, так и намісникам и презвиторам всім,

Дан с катедри нашей свто-Софійской Киевской архиепископії 1730 году февраля 27 дня.

Вишше именованый архиепископ киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 12 зв. –13 зв.

Внизу документа написано «копія»)

№ 9

1730, березня 28(17). – Київ. – Грамота кийвського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстію православний архієпископ киевский, галицкий и Малия России.

Вам, честным отцам протопопом ичанскому, прилуцкому, пиратинскому, лохвицкому, лубенскому и роменському, також пречестным отцам игуменам, намісникам и строителям и всім, в той стороні обрїтающимся дховним лицам при Бжиим и нашем архиерейском блгословении извѣствуем, иж ннішнего 1730 году марта 14 дня получили мы, маніфести клятвенные обіщания печатние з високо правителствующаго сената указ ея императорскаго влчества самодержици всероссийской и з свтїйшаго правителствующаго синода марта 5 дня под номером 270-м отпушение, в котором повеленно ея императорскаго влчества самодержици всероссийския Анни Ивановни как самодержавной истинной государині своей верности присягат и как вы, отцы протопопи, намісники, також отцы игумени и строителі от

нашого нарочного з катедри киевской посланого законника честного отца Никифора получите ея императорского влчества из святїйшаго правительствующаго синода указ, манифести и присяги при нашем писании и ви ж всяк наискорей протопопов собрав, всіх священников в соборную црковь и всяк игумен всю братию во своем мнстирі без всякой утайки и приговоров у вірности ея императорского влчества при нашем приводе, а по учиненной присяги всяк отцу игумену на тіх печатних клятвенних обіщаннях свое имя, отчество и прозвание и чини порядочно написовали б и братия вся иеромонахи, диякони и монахи свои имена, отчество и прозвание порядочно написовали б всяк и ви б всяк протопоп, намісник и презвитере всі, також свои имена и прозвание на оних присягах руками своими закрепили и скоро закрпивши оние, зараз нашему посланому з роспискоюдо рук отдавали б, а нам посланный законник сразу от вас определено посланця в катедру немедленно тіх закріпление присяги присилал би. Если ж би кто от вас от подчиненных вам похотіл нескоро сие повеліние исполнити или от присяги отрицалися, таковий противний без всякой поблажки штрафован будет и на тілі жестоко наказан и в свтїйший правительствующий синод отослан будет, пастирско декляруем.

Дан в катедри ншей архиепской киевской 1730 году.

Виш менований архиепскп киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 6–7)

№ 10

1730, березня 31 (20). – Київ. – Грамота

кїївського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстію православ(ний) архиепскп киевский и галицкий и Маляя России.

Вам, честним отцам протопопам, именно: ичанскому, прилуцкому, піратинскому, лубенскому, лохвицкому, и роменскому, и намісником, и презвитерам, и всякаго чина дховнаго людем Бжия и нашего архиерейского блгословения препосилая, извіствуем, иж сего 1730 году марта 19 получили ми печатние ея императорскаго влчества самодержици всероссийской, с правительствующаго сената отпущение, указы, в котором (!) объявлено, что ея императорского влчества верховной тайний совіт и високий сенат отставили для правления преділали (!) правительствующий сенат да при тіх печатних указов (!) два рукописные ея императорскаго влчества самодержица всероссийская из свтїйшаго правительствующаго синода, един под нуме-

ром 324-м о состоявшемся правительствующем сенаті, а другой под номером 380-м отпращеніи указы содержали о возношеніи священнослуженіи в началі именный ея императорскаго влчства и блговірниа гсдрні црци Евдокиі Феодоровни, а потом благовірних гсдрин цесаревен и цревен, для того, что и напред сего фамілією императорскою воспоминали прежде тїх, кто по крове близки били и как ви, отци протопопи, намісники и презвитері, також всчестнии отци игумени, получите сей указ по присутствии нашом архиерейском, зараз с оних копії сняв, по обикновению во означенные міста отсилат и при всенародном собраніи распубликоват о том в епархії відомства нашего всі дховнии и чинили непременно по тїм ея императорскаго влчства указом и о полученіи оних немедленно в катедру респонсоват, пастирско повеліваем.

Дан з катедри киевской свто-Софійской премудрости Бжия 1730 году марта 20.

Виш именованій архиепископ киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 16 зв.)

№ 11

1730, травня 26(15). – Київ. – Грамота київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстию православний архиепископ киевский, галицкий и Малия России.

Вам, пречестним отцам игуменам, намісникам и строителям, за Дніпром обрїтающихся, також честним отцам протопопам, а именно: ичанскому, прилуцькому, пиратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому Бжие архиерейское благословение препославше, объявляем, иж получили мы се[го] 1730 г[о] года мая 7 дня два указы ея императорскаго влчства. В одном указе объявлено о винах и преступлении, противних поступках кнзь Алексія Долгорукого и сина его кнзя Ивана и братіи его, кнзя Алексієвих родних, також и кнзь Василия, кнзь Лукяна сина Долгорукова ж. И там в указі еден печатный лист. В другом указі о неиманіи и нішнего 1730 году подушевних о митриве (?) днег малской (?) треті со всіх тїх, которіе в подушевний оклад положенни и в плакаті об них изображенно. И как пречестній вы отци игумени, намісники и строители, пречестній отци протопопи сей указ при нашем архиерейском писаніи получите, зараз ископїевав оний, во означенные міста отсилали би без укоснінія, чтоб о том всі в епархії нашей відали, пастирско деклярум.

Дан з катедри нашей свято-Софійської архієпископії Київської 1730 года мая 15.

Вишше именованный архієпископ киевский рукою власною».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 9 зв.–10)

№ 12

1730, червня 20(9). – Київ. – Грамота

київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, млстию Бжиею православний архієпископ киевский, галицкий и Малия России.

Вам, пречестним отцам игуменам, намісникам и строителям монастырей задніпранских, також и честним отцам протопопам, а именно: ичанскому, прилуцкому, пиратинскому, дубенскому, лохвицкому и роменскому; намісником, презвитерам и всякого дховнаго чина людем Бжия и нашего архієрейскаго блгословения препославши, обявляем, иж сего 1730 году мая 28 получили указ и манифест ея императорскаго вличества Анни Ивановни, самодержици всероссийския, из свтійшаго правительствующаго синода, в которых повеленно, чтоб всяких чинов люди о ділах своих и о прочих обидах били челом и челобитные подавали в определенних судах, а ея императорскому вличеству самой ні о каких ділах принадлежащих до розправы, отнюдь би челобитен подават не дерзали и как ви, отци игумени и намісники и строители, також отци протопопи, намісники и всі презвитерски указы при нашем архієрейском писанії получите, зараз всяк себї ископїевав, в означение міста по тракту отсилали би и по силі тих монарших указов непремінно бы діяствовали и о получении же оних в катедру без всякаго отлагательства репортовали би, пастирско приказуем.

Дан с катедри нашей свято-Софійської Київської 1730 года июня 9 дня.

Вишше именованный архієпископ киевский рукою власною».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 11 зв.)

Додатки:

№ 1

1726, лютого 28 (17). – Донесення Луки,

ігумена Петропавлівського глухівського монастиря

до київського митрополита Варлаама Ванатовича

«Ясне в Бгу преосщенному великому гспну кир Варлааму, архієппу киевскому, галицкому и Малия России,

Доношение

Сего 1726 года февраля 17 мнстря нашего Петропавловского глуховского диакон Иосиф, починивши злу и диаволу стому

многие противности, а обители стой, будучим ему полатным игуменским келійником, превеликие шкоды и злоубійста, збіжал с под секвестру и оный диакон по премному нашему старанию и кошту немалому изнайшолся во мнстрі Чонском (неподалік Гомеля. – Ю. М., І. Т.), которого то мнстра намісник, зовомый Кирил Иерусалимита, ставши в противности духованому регламенту и его императорского величества блаженныя и вічнодостойния памяти, також и ея императорского величества в нынїшнем году виданном указом, принял того диакона во мнстр свой, а когда мы ис пашпортом нашым послали взисквати помянутого диакона, и он, намісник, поругавши наших посланных и нас по премному, и диакона не отдавши, отписал к нам: то я, мовит, его принял и вы не зволте о том трудится болше. З которого то его листу копию знявши, видіти пресвщенству вшему отсилаем, потом повторнеувіщеваючи и просячи его намісника, написавши лист и в нем многия починившиися диаконом мнстреві ншему бідствия и егокрадежем шкоды, послали и в том он, намісник прошение наше презрїл и диакона заховавши, будто его по первом наших посланных отезди з мнстра вислал и такой о том к нам лист и тепер отписал. В том может не без вини быт ему, а и всім не без удивления, нам искаючим и шкодующим по пашпорту его не отдал, да и в том росписался, що его принял, а в листу повторнем пишет, що з монастра уже вислал о сем мы доносячи, просим вшего пресвщенства и як в том будет блгоизволение дабы наша шкода немалая мнстирская награждена била и диякон бы ко оправданию в мнстир или хочай в консистор был бы поставлен его би наместника жалиючи даби не пропал. Листом своїм пастерским увідати или уже о том в стїшей правителствующий синод на его указов противника без жаління восхоцете написати.

Доносим о том Петропавловского глуховского мнстра игумена иеромонах Лука, со все смиренным прошением.

К сему доношению я, иеромонах Варлаам, намісник руку приложил.

Иеромонах Иннокентий, уставник руку приложил.

Иеромонах Симон, казначей руку приложил.

Иеромонах Мелетий.

Иеромонах Петр дховник иеромонах Феофилакт, економ».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIII. – № 6267.

На звороті написано: «От игумена глуховского о диакону Иосифу біглом подано 1726 року мая 22»)